

A NON SMOKING
Generation®
SINCE 1979

2017:1

KOMPISARS PÅVERKAN

RAPPORT OM UNGAS ATTITYDER TILL RÖKNING

FAKTA

Novus-undersökningen som denna rapport grundar sig på har genomförts av Novus på uppdrag av A Non Smoking Generation för att undersöka allmänhetens inställning till rökning. Målgruppen var den svenska allmänheten i åldrarna 14–79 år. Totalt genomfördes 1 360 webbintervjuer under perioden 27 april – 10 maj 2017, varav 342 gjordes med målgruppen 14–18 år. Deltagarfrekvensen var 58 procent.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	1
1. När och varför börjar unga röka?	2
1.1. Många gör sin tobaksdebut under skolan	2
1.2. Varför börjar unga röka?	3
2. E-cigarett	4
3. Information om rökning	6
3.1. Föräldrar kan göra mer för att förebygga rökning	6
3.2. Skolan – fortsatt en riskmiljö	7
3.3. Risken att påverka sina kompisar väger tungt	8
4. Ungas syn på rökning i offentliga miljöer och förbud	11
4.1. Unga vill ha fler rökfria miljöer	11
4.2. Ett generellt förbud i Sverige	12
4.3. Förbud under skoltid	12

FÖRORD

För andra året i rad har A Non Smoking Generation låtit genomföra en undersökning om ungas attityder till rökning. Resultatet är tydligt, de främsta orsakerna till att unga börjar röka är påverkan från kompisar och en önskan om att passa in. Rökning smittar och påverkan från kompisar är den drivande orsaken. Samtidigt visar undersökningen att över hälften av tonåringarna kan tänka sig att avstå tobak om det riskerar att smitta så att kompisar tar efter. Här behöver vi göra insatser för att bryta den onda cirkeln med grupstryck och föreställningar om andras åsikter, som riskerar att dra in unga i ett farligt nikotinberoende.

Det är under skolåren som de allra flesta lär sig att röka. Skolan är en riskmiljö och har därför en avgörande roll i arbetet mot tobak. Trots detta är det bara hälften av eleverna som har fått ingående information om tobak via sin skola. Tre av fyra tonåringar uppger att deras föräldrar har pratat lite eller inte alls med dem om riskerna med rökning. Mer stöd och insatser från skola och föräldrar måste till om vi tillsammans ska ha en chans att stoppa rökningens spridning bland våra barn och tonåringar.

Det råder en stor skillnad kring vad unga och vuxna tror är orsaker till att börja röka. Unga, särskilt tjejer, ser psykisk ohälsa som ett skäl att börja röka i mycket högre grad än vuxna. För tjejerna är också viljan att passa in en mycket starkare anledning till att testa rökning än för de jämnåriga killarna. Bristande stöd från föräldrar är en annan parameter där synen skiljer sig. De vuxna, åldersgruppen där tonåringarnas föräldrar ingår, anser inte i samma utsträckning som de unga att bristande stöd kan vara en orsak till att testa rökning. Här finns mycket att vinna på en öppen dialog mellan föräldrar och deras barn.

Trots att rökning har varit förbjudet på skolgårdar sedan 1994 så röks det på en majoritet av skolorna i Sverige. Lagen är i dag utformad på så sätt att den är knuten till skolgårdens fysiska område. Det blir per definition lagligt att röka precis utanför skolans grind. Skolan ska vara en trygg och tobaksfri miljö och varje barn har rätt till en tobaksfri skoltid.

Vår undersökning visar att åtta av tio ungdomar är positiva till ett förbud mot rökning för både elever och lärare under tiden i skolan. Eleverna själva vill alltså förbjuda rökning. Det är hög tid att göra det som ungdomarna själva efterfrågar, det är dags att lagstifta om tobaksfri skoltid.

Helen Stjerna
Generalsekreterare
A Non Smoking Generation

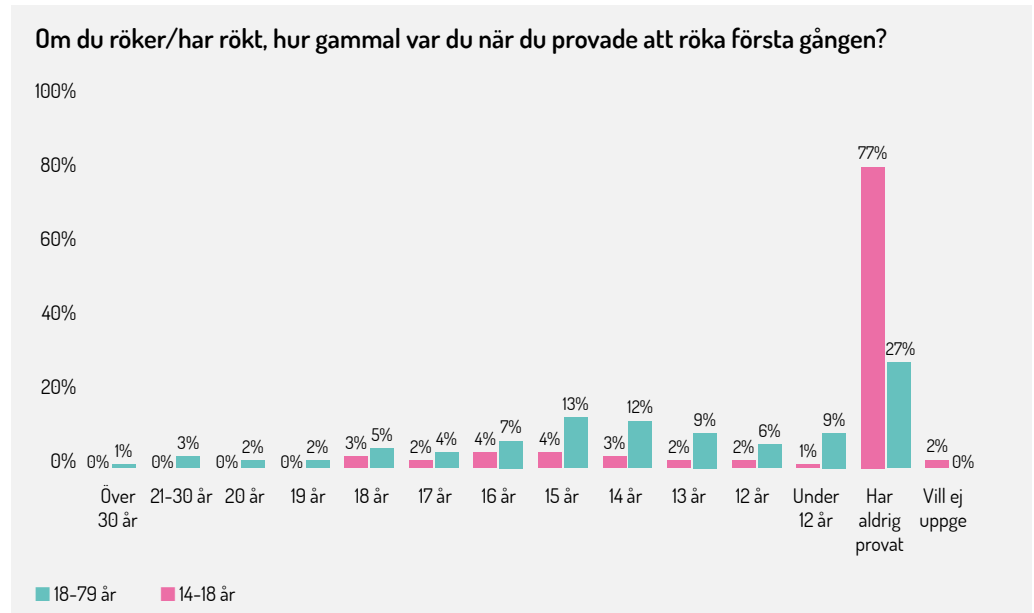
Rökning smittar och påverkan från kompisar är den drivande orsaken.

1. NÄR OCH VARFÖR BÖRJAR UNGA RÖKA?

1.1. Många gör sin tobaksdebut under skolåren

Mer än hälften av de som rökt gjorde det för första gången när de var 15 år eller yngre.

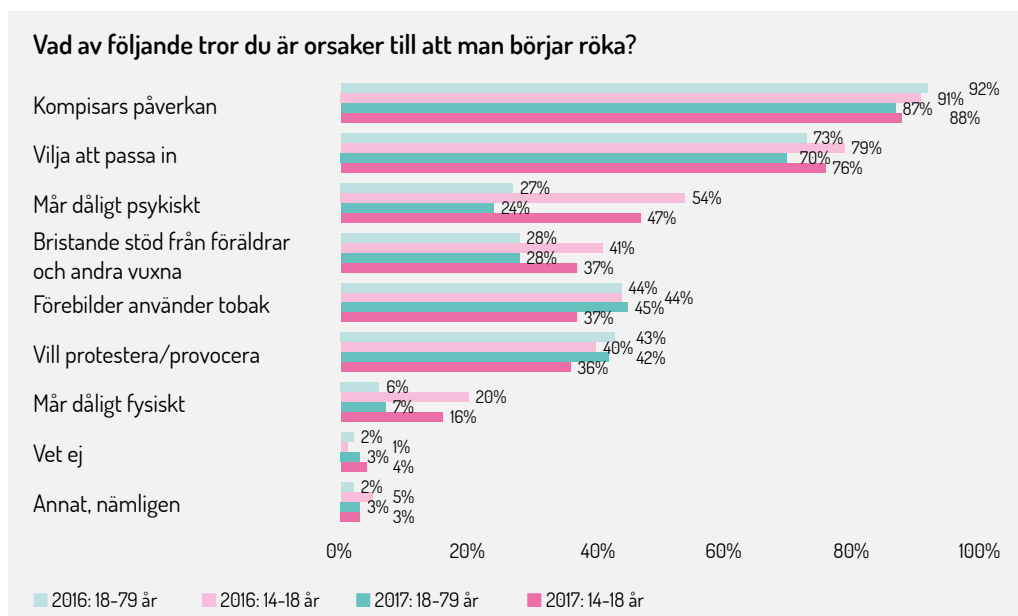

Undersökningen visar att de flesta som börjar röka gör sin tobaksdebut under skolåren. I gruppen 14-18 år har 21 procent av de tillfrågade testat att röka. Mer än hälften av de som rökt gjorde det för första gången när de var 15 år eller yngre, det vill säga under sin tid i grundskolan. Det visar tydligt att skolan är en riskmiljö för tobak. Det är i skolan som unga lär sig att röka och merparten gör det i unga år.

Jämfört med 2016 års undersökning ser utvecklingen positiv ut. 2016 hade drygt 30 procent i gruppen 14-18 år testat att röka och 70 procent uppgav att de aldrig hade testat. För 2017 är motsvarande siffror 21 procent och 77 procent. Det är en glädjande trend, samtidigt är det bra att ha i åtanke att det kan finnas ett mörkertal. Denna typ av problematik är vanlig för undersökningar med känsliga frågor, det är svårt att prata om sig själv även om svaren är anonyma. Respondenterna befinner sig mitt i den ålder då de flesta svarar att de gjort sin debut. Utifrån det går det att resonera kring att en andel av ungdomarna inte ännu testat rökning men mycket väl kan tänkas göra det.

Sett till hela befolkningen visar undersökningen att det är få som börjar röka efter att de har fyllt 18 år. 73 procent i gruppen 18-79 år svarade att de har testat att röka någon gång. Av dem är det mycket få som rökte för första gången efter att de fyllt 18 år. De allra flesta gjorde det tidigare och många testade rökning för första gången redan när de var 15 år eller yngre. Det stärker bilden av att det är under skolåren, och framför allt under tiden i grundskolan, som rökningen sprids bland unga. Det visar också tydligt vikten av att angripa problematiken med tobaksbruk tidigt.

1.2. Varför börjar unga röka?

Precis som i 2016 års undersökning anser unga att kompisars påverkan är det främsta skälet till att börja röka. Hela 88 procent i gruppen 14–18 år uppger det som det främsta skälet till att börja röka, bara en marginell skillnad från förra året. Det följs sedan, likt undersökningen från 2016, av viljan att passa in på 76 procent i gruppen 14–18 år. Bland tjejer är dock den siffran hela tio procentenheter högre, 86 procent av tjejerna tror att det är en orsak till att börja röka.

Nästan hälften av de unga svarar att psykisk ohälsa kan vara skäl till att börja röka. Men bland tjejer i åldern 14–18 år uppges det skälet i högre grad. 55 procent av tjejerna anser att må dåligt psykiskt är skäl till att börja röka.

Statistik från *Ung idag*¹ visar att allt fler tonåringar mår psykiskt dåligt och att tjejer står för den största ökningen. 64 procent av flickorna i åldern 13–18 år har psykosomatiska symtom minst en gång i veckan. Motsvarande siffra för pojkarna är 46 procent. Det är en mycket oroande utveckling att fler och fler unga mår psykiskt dåligt.

Undersökningen visar att förebilder spelar en stor roll. 37 procent svarar att förebilder som använder tobak kan vara en orsak till att någon börjar röka. Att det finns tobaksfria förebilder, till exempel på sociala medier, för unga är mycket viktigt. Sociala medier är i dag en integrerad del av ungas vardag. Internetsstiftelsens undersökning *Svenskarna och internet* visar att flickor överlag är mer aktiva än pojkar på sociala medier. Till exempel är det 87 procent av 12–15-åriga flickor som använder sociala medier dagligen, medan 65 procent av de jämnåriga pojkarna gör det.

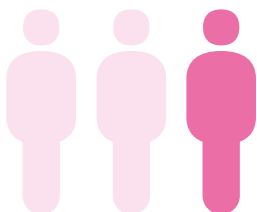
Siffror från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, undersökning *Skolelevs drogvanor 2016* visar att fler tjejer än killar röker, både i 9:an och i andra året på gymnasiet. Tjejer ser i högre utsträckning rökning som ett sätt att passa in, vad kompisar tänker och tycker har stort inflytande och tjejerna mår också sämre psykiskt. De unga tjejerna är extra utsatta när rökning sprider sig bland ungdomar.

Likt förra året svarar drygt 40 procent av ungdomarna att bristande stöd från föräldrar och andra vuxna är en möjlig orsak till att börja röka. Samtidigt är det bara 28 procent i den äldre svarsgruppen som anser att det är en möjlig orsak.

55%
av tjejerna anser att må dåligt psykiskt är skäl till att börja röka.

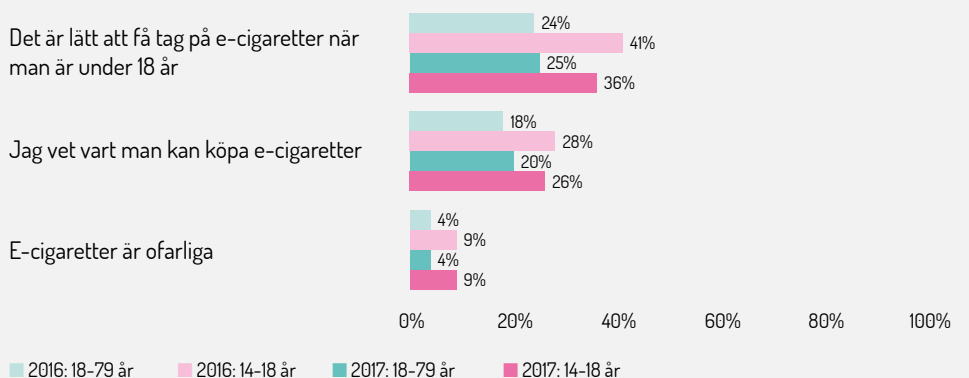
¹ *Ung idag* är ett uppföljningssystem som visar statistik och information om ungas levnadsvillkor i Sverige. Statistiken presenteras av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och kommer från befintlig statistik från flera myndigheter.

2. E-CIGARETTER

Var tredje i gruppen 14–18 år svarar att det är lätt att få tag på e-cigarett fastän man är under 18 år.

Vilka av följande påståenden stämmer med din uppfattning?

Var tredje i gruppen 14–18 år svarar att det är lätt att få tag på e-cigarett fastän man är under 18 år. Det är en nedåtgående kurva jämfört med föregående års undersökning. Var fjärde ungdom vet dessutom hur de skulle kunna få tag på e-cigarett. Båda dessa frågor visar på en diskrepans mellan unga och vuxna. I den äldre gruppen, 18–79 år tror 25 procent att det är lätt att få tag på e-cigarett för unga under 18 år, en skillnad på nästan tio procentenheter jämfört med de yngre. Det är också färre vuxna som vet var e-cigarett kan inhandlas.

CAN:s undersökning *Skolelevers drogvanor 2016* visar på en oroande utveckling för bruk av e-cigarett. I årskurs nio har 29 procent av pojkarna och 24 procent av flickorna någon gång använt e-cigarett. Det är en ökning med cirka 4 procent för både flickor och pojkar sedan mätningen inkluderade e-cigarett för första gången 2014. För gymnasiet är ökningen ännu större. 42 procent av pojkarna (27 procent 2014) och 29 procent av flickorna (21 procent 2014) har provat någon gång.

Hur de långsiktiga effekterna av e-cigarett ser ut är ännu inte helt kartlagt, men det går att konstatera att de innehåller tillräckligt med gifter för att vara farliga. Kunskapen om att e-cigarett inte är ofarliga ligger kvar på samma nivå som för 2016. 9 procent av de unga och 4 procent av de äldre instämmer i påstående att e-cigarett är ofarliga.

Den 1 juli 2017 infördes bland annat 18-årsgräns för att få köpa e-cigarett och paketen ska märkas med en hälsovarning. Det är positivt men fortfarande finns mycket att göra gällande e-cigarett. Smaktillsatser som lakrits och gräddkola gör att e-cigarettarna upplevs som ofarliga och marknadsföringen riktar sig ofta till barn och unga.

”

Tack vare A Non Smoking Generation har jag fått reda på att rökning påverkar så mycket mer här i världen än bara personen själv som röker.

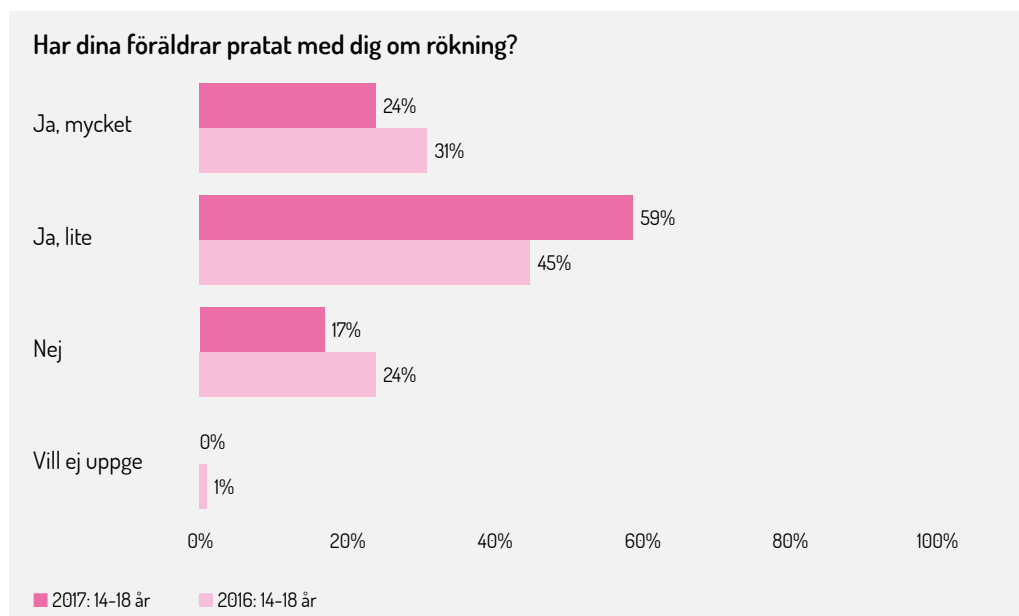
Bianca Salming
Friidrottare och ambassadör
för A Non Smoking Generation

3. INFORMATION OM RÖKNING

3.1. Föräldrar kan göra mer för att förebygga rökning

Andelen föräldrar som pratar mycket med sina barn om rökning har minskat.

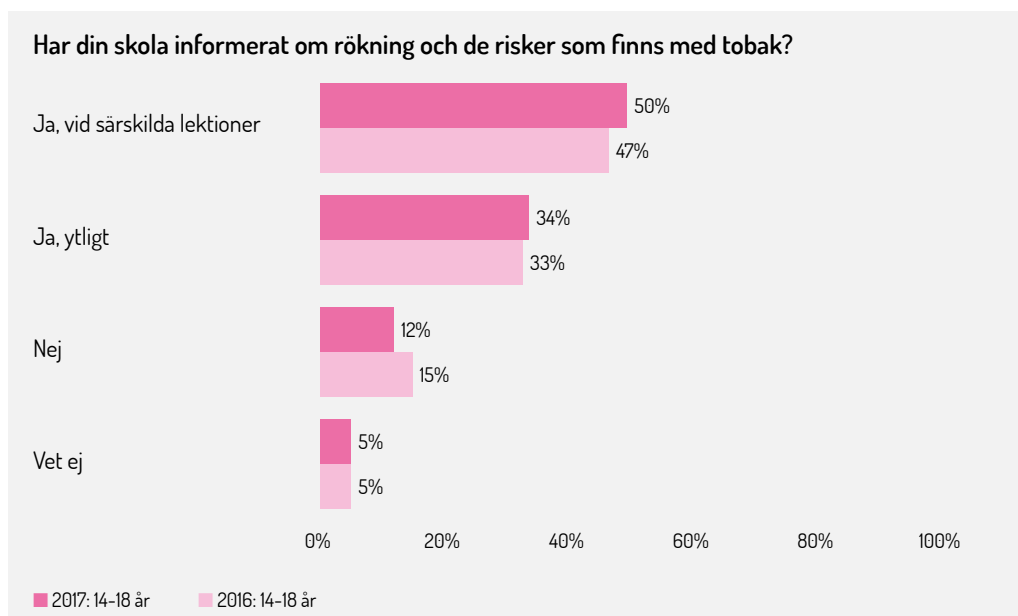

Antalet ungdomar som upplever att deras föräldrar endast har pratat lite eller inte alls med dem om rökning har ökat sedan förra årets undersökning. Då var den totala siffran 70 procent, nu landar den på 76 procent. Andelen föräldrar som pratar mycket med sina barn om rökning har alltså minskat från 31 procent till 24 procent. Detta trots att rökningens skadeverkningar är väldokumenterade och rökning bland unga är relativt vanligt förekommande. Larm och debatt om e-cigarett under det senaste året verkar inte heller ha slagit igenom som en anledning till att prata om rökning.

Tidigare presenterades att bristande stöd från föräldrar är en orsak till att börja röka för 37 procent av de unga. Men bland vuxna är det betydligt färre, 28 procent, som anser att det skulle kunna vara ett skäl. Här finns en problematisk skillnad. Föräldrar behöver i större utsträckning ta sitt ansvar för att förebygga rökning och en stor del av det ligger i att prata med sina barn om rökning. I dag får knappt var fjärde ungdom tillräckligt med information om tobaksbruk från sina föräldrar.

3.2. Skolan – fortsatt en riskmiljö

Som tidigare har konstaterats är skolan en riskfylld miljö när det gäller rökning. Det är här som många unga testar att röka för första gången och lär sig att röka. Skolan har en mycket viktig roll i att informera om rökning och att arbeta förebyggande för att förhindra rökning. Under skolåren kan kompisars påverkan vara svår att stå emot och skolan har en betydande uppgift i att skapa en trygg och tobaksfri miljö för alla elever.

Med tanke på att knappt var fjärde ungdom får tillräckligt med information från sina föräldrar blir skolan än viktigare. Men trots den avgörande position som skolan har i arbetet mot rökning visar årets undersökning endast en marginell utveckling i skolans informationsarbete. 50 procent av 14-18-åringarna svarar att skolan har informerat om rökning vid särskilda lektioner, vilket kan jämföras med 47 procent för 2016. Drygt hälften av ungdomarna får bara ytlig eller ingen information alls om riskerna med tobak. För de som inte får information från vare sig skola eller föräldrar kan konsekvenserna vara förödande med ett livslångt nikotinberoende med allvarliga konsekvenser för hälsan som följd.

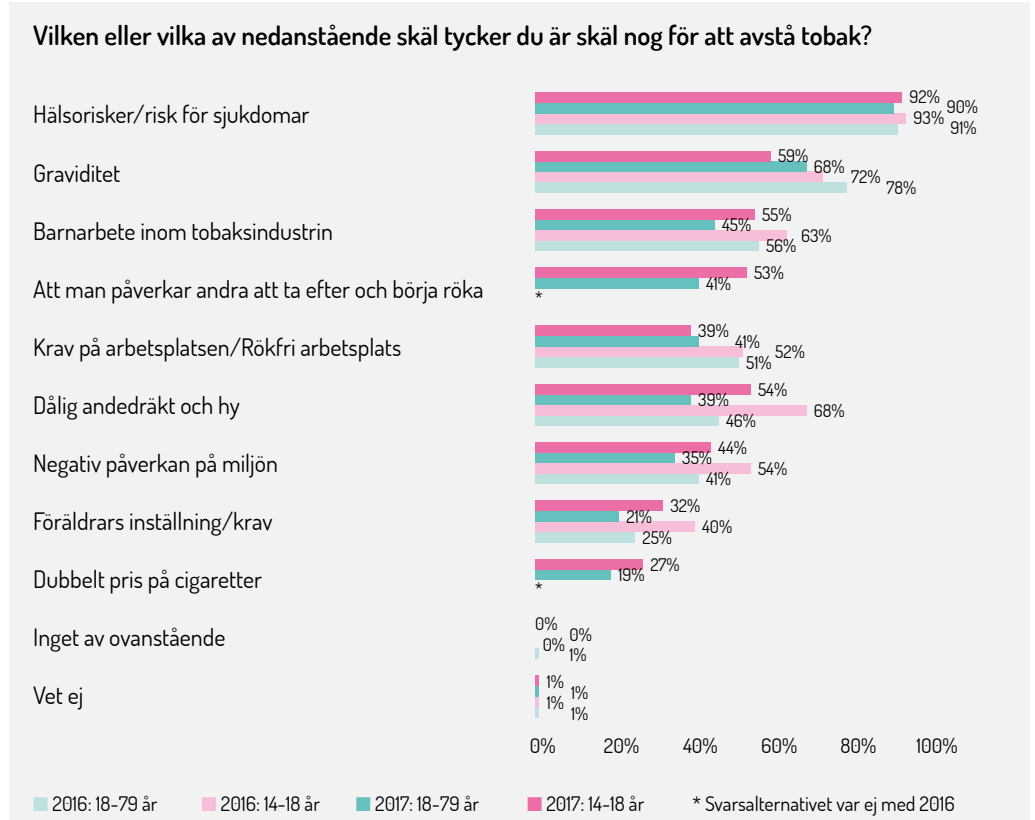
46%

av ungdomarna
får bara ytlig eller
ingen information
alls om riskerna
med tobak.

3.3. Risken att påverka sina kompisar väger tungt

För över hälften av ungdomarna är risken att påverka andra till att börja röka orsak nog för att avstå tobak.

Inte särskilt förvånande placerar sig hälsorisker på plats nummer ett över skäl att avstå tobak. Att tobak har allvarliga skadeverkningar är välkänt. Samma sak gäller för riskerna med att röka under en graviditet. Här går det dock att se en stor skillnad från förra årets undersökning. I både den yngre och den äldre svarsgruppen har graviditet som skäl att avstå från tobak minskat, särskilt bland de yngre. Det är dessutom stor skillnad i hur tjejer och killar samt kvinnor och män svarar. 67 procent av tjejerna i gruppen 14-18 år anser att graviditet är anledning nog att avstå tobak, motsvarande siffra för killarna är 52 procent. Bland de äldre uppger 74 procent av kvinnorna och 63 procent av männen graviditet som skäl att avstå tobak.

55 procent i gruppen under 18 år svarar att barnarbete inom tobaksindustrin är skäl nog att avstå tobak. Det är en nedgång på 8 procentenheter jämfört med förra året och även bland de äldre syns en liknande nedgång. Undersökningen visar också samma tendens för skälet negativ påverkan på miljön. En möjlig förklaring till att värdena varierar skulle kunna vara att sambandet mellan cigaretter och barnarbete samt miljöpåverkan inte är tydligt belyst. Information om rökning och tobakens skadeverkningar behöver ske ur ett bredare perspektiv där hållbarhetsfrågor inkluderas.

För över hälften av ungdomarna är risken att påverka andra till att börja röka orsak nog för att avstå tobak. Kompisars påverkan är för många en starkt bidragande faktor till att börja röka. Som tidigare presenterats så svarar 88 procent av tonåringarna att kompisars påverkan är skäl att börja

röka, samtidigt visar undersökning att 53 procent kan tänka sig att avstå rökning om andra riskerar att ta efter. Det tyder på en ond cirkel där gruppträck och föreställningar om kompisars åsikter drar in unga i tobaksbruk.

Som tidigare visats är det 76 procent av flickorna och pojkarna som uppger att deras föräldrar har pratat lite eller inte alls med dem om rökning. Samtidigt skulle föräldrars inställning och krav kunna vara skäl nog att avstå tobak för 32 procent av ungdomarna. Men bland de vuxna, och därmed de ungas föräldrar, är den siffran 21 procent. Det stärker bilden av att fler föräldrar måste ta sitt ansvar för att förhindra rökning. Föräldrar behöver samtidigt ha högre tilltro till att deras inställning och de krav som de ställer faktiskt har effekt. En förälder som pratar med sitt barn om tobak har antagligen större genomslagskraft än vad hon eller han trodde på förhand.

För ungefär var fjärde person under 18 år skulle en dubbling av priset på cigaretter kunna vara en anledning till att sluta röka. Bland personer över 18 år skulle bara var drygt femte person avstå cigaretter vid en sådan prishöjning. Tonåringar är mer priskänsliga än den äldre gruppen. Med tanke på att beroendet av cigaretter grundläggs i skolåldern kan en prishöjning få stort genomslag i den yngre gruppen för tobaksbruk på både kort och lång sikt.

”

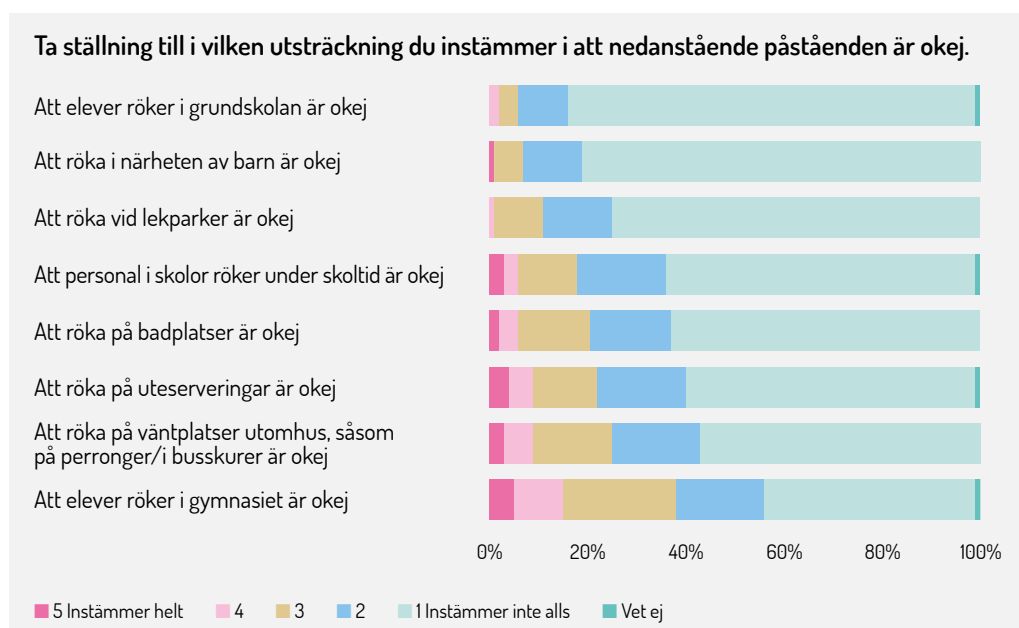
Som förebilder är det viktigt att vi försöker påverka andra att rökning inte är bra och få dem att försöka sluta röka, eller helst aldrig börja.

Panetoz

Artister och ambassadörer för
A Non Smoking Generation

4. UNGAS SYN PÅ RÖKNING I OFFENTLIGA MILJÖER OCH FÖRBUD

4.1. Unga vill ha fler rökfria miljöer

I gruppen 14–18 år finns ett starkt stöd för rökfria miljöer, särskilt där barn är närvarande.

En klar majoritet av de unga är emot rökning i miljöer där många barn vistas. I gruppen 14–18 år finns ett starkt stöd för rökfria miljöer, särskilt där barn är närvarande. 93 procent av ungdomarna anser inte att det är okej att röka i närheten av barn, vilket är i nivå med förra årets undersökning. Bland flickorna är den siffran till och med ännu högre, 98 procent tycker inte att rökning kring barn är acceptabelt. Inte heller vid lekplatser anser unga att rökning bör förekomma, 89 procent av de svarande är emot det. När det gäller rökning i andra typer av miljöer, såsom uteserveringar och perronger, finns också ett motstånd.

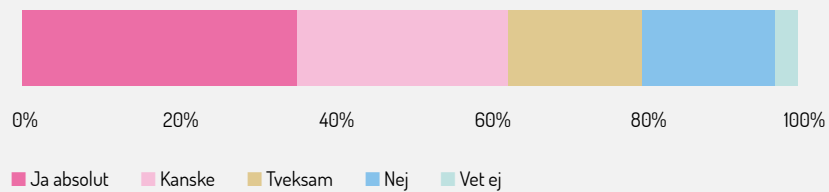
Ungdomarna själva gör stor skillnad på huruvida rökningen gäller elever i grundskolan eller i gymnasiet. Att elever i gymnasiet röker är mer accepterat än att grundskoleelever gör det. 62 procent tycker inte att det är okej för gymnasieelever att röka jämfört med 94 procent för elever i grundskolan. Här går det att se att i gruppen 14–16 år är det fler, nämligen 72 procent, som tycker att det inte är okej att för elever i gymnasiet att röka. Men när de är lite äldre blir rökning mer accepterat. De flesta fyller 18 år och blir myndiga under sin gymnasietid. Antagligen anser de som ännu inte fyllt 18 år, men gör det inom en snar framtid, att de är kan välja att röka om de vill.

4.2. Ett generellt förbud i Sverige

Sex av tio ungdomar svarar att ett generellt förbud bör införas.

Tycker du eller tycker du inte att man i Sverige borde förbjuda rökning?

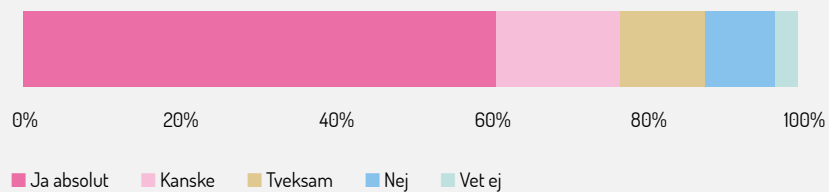

I Sverige tillämpas ett antal generella åtgärder för att minska användningen av tobak, det handlar till exempel om punktskatter, åldersgränser och förbud mot rökning i en del miljöer. Rökning på skolgårdar förbjöds 1994. Rökförbud på restauranger, i lokaler avsedda för hälso- och sjukvård samt lokaler för resenärer i kollektivtrafik infördes 2005. Dessutom har varningstexter införts och marknadsföring av tobak regleras i tobakslagen. Sveriges tobaksreglering anpassades under 2016 till EU:s tobaksdirektiv vilket bland annat har inneburit större hälsovarningar på förpackningarna.

När det gäller ett generellt förbud av rökning i Sverige svarar sex av tio ungdomar att de tycker att det bör införas. 17 procent är tveksamma och 17 procent svarar nej. Bland flickor finns ett något större stöd för ett rökningförbud, 69 procent sa sig vara för ett sådant förbud.

4.3. Förbud under skoltid

Tycker du eller tycker du inte att det borde vara förbjudet för elever och personal att röka under skoltid?

Rökningen i samhället minskar och många offentliga miljöer är i dag rökfria. Men skolan, där barn och unga ska lära för livet, är det inte. På en majoritet av Sveriges skolor röks det. Sedan 1994 är det som sagt förbjudet att röka på skolgården men lagen är utformad så att det är lagligt att röka i princip endast en meter utanför skolans grind. Många tonåringar börjar röka på grund av att kompisarna röker och för att passa in. Rökning smittar och det är på skolan som smittan sprids. Det gör skolan till en riskfylld miljö.

Drygt åtta av tio 14–18-åringar vill se ett förbud mot rökning under skoltid för både elever och personal. Skolan är elevernas domän, det är där de spenderar mycket av sin tid. Att de själva vill se ett rökförbud talar sitt tydliga språk. Ett rökförbud på skoltid skulle dels kunna hindra fler från att börja röka och dels kunna hjälpa dem som redan röker att sluta.

CAN:s undersökning *Skolelevs drogvanor 2016* visar att ett en majoritet, mer än 60 procent, av de elever som röker vill sluta. Både bland niondeklassare och gymnasieelever var det vanligare bland flickor än pojkar att vilja sluta.

A NON SMOKING GENERATIONS FÖRSLAG

→ **Lagstifta om tobaksfri skoltid**

I dag är lagen utformad så att förbudet begränsas till skolgården. Det innebär att det per definition är lagligt att röka en meter utanför skolans grind.

→ **Inför krav på att utbilda om tobakens hälsoeffekter**

I dag får bara hälften av alla ungdomar ingående information om tobak och få känner till hur nikotinet påverkar den unga människans hjärna.

→ **Inför krav på att utbilda om tobak ur ett hållbarhetsperspektiv**

Endast hälften av ungdomarna i Sverige får i dag ingående information om tobak och få känner till hur tobak hindrar global hållbar utveckling.

A NON SMOKING
Generation®
SINCE 1979

Om A Non Smoking Generation

Stiftelsen A Non Smoking Generation har sedan 1979 verkat för att barn och ungdomar själva ska välja att inte börja använda tobak. Organisationen arbetar aktivt för att begränsa tobakens plats i samhället och skapa skyddande miljöer för barn och ungdomar.

www.nonsmoking.se